

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАПЛЕННЯ САЮЗА СОВЕЦКІХ ПІСЬМЕНІКАУ БССР

№ 2 (1017)

Субота, 8 студзеня 1955 года

Цана 50 кап.

Першая старонка.

Другая старонка.

ІНФАРМАЦЫЙНАЕ ПАВЕДАМЛЕННЕ АБ ПЛЕНУМЕ ЦЭНТРАЛЬНАГА КАМІТЭТА КОМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ БЕЛАРУСІ.

ДА ДЭКАДЫ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА ў МАСКВЕ. Е. Ракава. — Над чым варта падумаць; Б. Смольскі. — Рэпертуар аркестра народных інструментаў.

Перадавы. — Да новых вяршынь творчасці.

Д. Фактаровіч. — Пясняр свабоды і міру. П. Малчанаў, К. Санікаў, А. Кістаў, К. Кулакоў. — Жывіць работу тэатральнага Таварыства.

Трэцяя старонка. Я. Казека. — Неўміручая спадчына. Л. Салавей. — Творы Чэхава на беларускай мове.

Чацвёртая старонка. Ан. Клышко. — За вялікую трасу. Я. Цікоці. — Старэйшы беларускі кампазітар.

Інфармацыйнае паведамленне

Аб пленуме Цэнтральнага Камітэта Комуністычнай партыі Беларусі

4—5 студзеня адбыўся чарговы пленум Цэнтральнага Камітэта Комуністычнай партыі Беларусі.

Пленум заслухаў і абмеркаваў даклад першага сакратара ЦК КП Беларусі тав. Н. С. Патолічова «Аб задачах партыйнай арганізацыі Беларусі на далейшым развіццю ільняводства і каналіюводства ў калгасах рэспублікі».

У спрэчках па дакладу выступілі 21 чалавек.

Па абмеркаваным пытанню пленум прыняў адпаведную пастанову.

Да новых вяршынь творчасці

Мінула два тыдні з часу заканчэння Другога Усеаюзнага з'езду савецкіх пісьменнікаў. І яго дэлегаты, і шматлікія госці, і нашы прафавальныя чытачы з радасным пачуццём пераказвалі, якіх вялікіх поспехаў дасягнула савецкая літаратура за апошнія дзесяцігоддзі. Пра гэтыя поспехі расказалі ў сваіх выступленнях прадстаўнікі шматлікіх брацкіх літаратур, прывёшы канкрэтныя прыклады і яркія факты.

Ва ўсёй рабоце з'езду адчуваўся самае шчырае імкненне ўдзельнікаў не толькі паглядзець вопытам сваёй творчасці, але і вызначыць шляхі далейшага ўздыму літаратуры вялікага Саюза. У абмеркаванні нашых надзеяў праблем прынялі ўдзел пісьменнікі брацкіх рэспублік, якія ішлі ўперад на розных мовах і жывуць у розных кутках неабсяжнай Радзімы. І хоць яны гаварылі на розных творчых мовах, але ў іх прамовых выразна чулася адно агульнае для ўсіх пачуццё, якое вызначаецца цёплым словам — дружба. Дружба народаў, дружба літаратур! З'езд пісьменнікаў быў знамянальным свядчэннем гэтага.

З'езд з'явіўся і яркай дэманстрацыяй таго, наколькі метады сацыялістычнага рэалізму сапраўды бурнаму росквіту нашай літаратуры, багата ёй жанраў, раскрыты пісьменніцкіх індывідуальнасцей. Дзякуючы метаду сацыялістычнага рэалізму і самай перадавой камуністычнай ідэалогіі пісьменнікі здолелі ў сваіх творах не толькі правільна і ўсебакова адлюстраваць велічыя працы ў жыцці і працы савецкага народа, але і стварыць яркія і запамінальныя вобразы нашых сучаснікаў.

Вялікую ўвагу творцы літэратуры аддаюць Камуністычнай партыі і Савецкім Урадам. У прывітанні ЦК КПСС Другою Усеаюзнаму з'езду пісьменнікаў гаворыцца, што Камуністычная партыя высокая цэнтральную ролю савецкай літаратуры ў выхаванні новага чалавека, ва ўмацаванні маральна-палітычнага адзінства савецкага грамадства, у барацьбе за пабудову камунізму.

Кнігі савецкіх пісьменнікаў ужо даўно сталі любімымі кнігамі ў краінах народнай дэмакратыі і сэрца прыхільна іхных зарубіжных краін. Змежыны пісьменнікі, якія прысутнічалі на з'ездзе, расказалі аб тым вялікім уплыве, які робіць савецкая літаратура на творчую інтэлігенцыю капіталістычнага свету. На нашых творах яны не толькі пазнаюць савецкіх людзей, але і вучацца правільнаму адлюстраванню гістарычных працэсаў, майстэрству літаратурнай творчасці.

Савецкая літаратура адзірае важную ролю ў барацьбе за мір і дружбу паміж народамі, супраць усялякіх спроб развіцця новай вайны. У творах нашых пісьменнікаў зарубіжныя чытачы бачаць самай высокай і перадавай ідэалогія чалавечыя. Па нашых кнігах, па ўчынках літаратурных герояў яны выхоўваюць у сабе пачуцці братэрства і дружбы, веру ў лепшую будучыню народаў.

Выдатныя поспехы дасягнулі за апошнія два дзесяцігоддзі пісьменнікі нашай краіны. Але гэтыя поспехі маглі быць значна большымі. Пісьменнікі зрабілі для народа менш, чым яны ў сілах зрабіць. Яшчэ вельмі многа выхоўваць у друку пасродных і шэрых кніг, якія не раскрываюць перад чытачом усёй велічыі справы нашага народа, не адлюстравваюць ва ўсім аб'ёме тых глыбокіх і складаных працэсаў, якія адбываюцца ў рэчаіснасці. Многім творам уласціва прыраўнаванне жыцця, згладжванне канфіліктаў і супярэчнасцей росту. У такіх творах, якія правільна і аб'ёмна адлюстравваюць унутраны свет героя, ён не сустракаецца і з такімі сур'ёзнымі пераходамі, не пераходзіць іх, не працуе сябе ў дзеянні, а значыць, і глыбока не раскрывае свайго характару.

Наш чытач чакае ад пісьменнікаў такіх вобразаў і герояў, чые-б учынікі і паводзіны былі прыкладам, вартым следвання і пераймання. Савецкая рэчаіснасць багата такімі героямі, а метады сацыялістычнага рэалізму дае ўсе магчымасці для шырокага і ўсебаковага паказу іх справы ва ўсіх жанрах і стылях.

З'езд паставіў перад літаратарамі, які адны з асноўных задач, далейшае павышэн-

не ідэйна-мастацкага ўзроўню літаратуры, павышэнне прафесіянальнага майстэрства. Зусім слушна гаварылася, што наша крытыка ў многіх выпадках заніяла адрэчаныя крытэрыі, захавала часам творчы пасур'язны, выходзячы толькі з меркаванняў агульнасці іх тэм. Ніхто не стане спрэчаць таматичнай вясніцы твора, але-ж нехта толькі гэтым вызначае каштоўнасць кнігі. Актуальна тэма ярас і патрабуе таго, каб яна была вырашана самымі дасканалымі мастацкімі сродкамі.

На новую вышэйшую ступень павінна ўзняцца крытыка і літаратурнааўстава. Бурны і паспяховы рост літаратуры патрабуе глыбокага асэнсавання ўсіх творчых працэсаў і багатай практыкі пісьменніцкай работы. Паказваць гэтую практыку, зрабіць яе здабыткам усіх літаратараў — значыць далажыць пісьменнікам у павышэнні майстэрства.

Крытык павінен быць самым блізім і самым прычэпным дарадцам літаратара. Ён абавязан разглядаць кожны новы твор з улікам індывідуальных асаблівасцей, мовы і стылю аўтара з тым, каб не раіць яму таго, што не ўдасца яго творчымі намерамі. Глыбокае веданне ўсёй творчасці пісьменніка далажажа крытыку правільна арыентаваць яго ў далейшай працы.

Немалаважнае значэнне для наладжвання ў пісьменніцкім асяроддзі нармальнай творчай абстаноўкі мае і арганізацыйны бок справы. Саюз пісьменнікаў — творчы саюз, і тут, як нідзе, нецярпимыя статы камандавання. Шырока абмеркаваны новых кніг, правядзенне свабодных дыскусій па найбольш актуальных праблемах літаратуры, жыцця і дзелаві абмен творчымі думкамі — усё гэта павінна быць у цэнтры ўвагі пісьменніцкай арганізацыі, творчых секцыяў, у цэнтры ўвагі яе кіруючага органа — праэдыума.

Новы Статут Саюза пісьменнікаў СССР, прыняты на Другім Усеаюзнам з'ездзе, вызначае перад нашай літаратурай вялікія абавязкі. Яна заклікана ў высокай мастацкай форме раскрываць прыгажосць і веліч ідэй камунізму, актыўна змагацца з перахыткамі капіталізму і свядомасці людзей, усавабляць у яркіх вобразах георыі ўсю шматграннасць працоўнага і асабістага жыцця савецкага чалавека. Літаратура заклікана не толькі адлюстравваць новае, але і змагацца за яго, далажажа яго перамоцу. Нашы творы павінны выхоўваць патрыятычныя пачуцці ў савецкіх людзей, умацоўваць дружбу паміж народамі, далажажа далейшаму згуртаванню лагера міру і дэмакратыі, свядомы ідэй пралетарскага інтэрнацыяналізму і братэрскай салідарнасці працоўных.

Задачы, паставленыя перад савецкай літаратурай партыяй і народам, сапраўды велічыны. Іх выкананне патрабуе ад пісьменнікаў напружання ўсіх творчых сіл і здольнасцей, далейшага развортвання і смелай і прынцыповай крытыкі і самакрытыкі. З агульных інтарэсаў, а не з вузка асабістых меркаванняў, павінны выходзіць мы пры разглядзе і ацэнцы новых твораў. Мы павінны быць асабліва нецярпимы да ўсялякіх праў варажэй нам ідэалогіі — да фармалізму, касмапалітызму і буржуазнага нацыяналізму. Аднае, што павінна турбаваць нас у штодзённай працы, — ці ўсе свае магчымасці скарысталі мы для найбольш поўнага і ўсебаковага паказу нашага жыцця. Мы ні на хвіліну не павінны забываць слоў з прывітання ЦК КПСС аб тым, што «савецкая літаратура заклікана служыць справе працоўных як самая перадавая літаратура ў свеце і быць на вяршыні сусветнай мастацкай творчасці».

Пісьменніцкая арганізацыя неабходна штодзённа клапаціцца аб падрыхтоўцы і выхаванні сваёй дастойнай змены. Чудзя работа з маладымі, выяўленне новых талентаў — адна з важнейшых участкаў работы Саюза пісьменнікаў.

На шырокі прастор творчасці выйшла савецкая літаратура. Светлыя і прыгожыя яе даягяды. Хай-жа светлымі і прыгожымі, захалляючымі сілай пачуцця, хараством вобразаў і ідэй, будучы і нашы новыя творы.

Да новых вяршынь літаратурнай творчасці!

1600 кілометраў па дарогах цалінных зямель

Разам з артыстамі Ленінградскай дзяржаўнай аэстрады мне пашчаслівае бываць на цалінных землях Омскай вобласці. Мы былі ў суітасях «Сібірак», «Цыганчы», «Руска-Паланскі», у механізатару Славянскай МТС, у калгасніцкай сельгасарцелі «Перамога» і інш. Выступалі ў сельскіх дамах культуры, на таку, палаяных станах.

Праезджаючы па дарогах цалінных зямель, мы бачым неабсяжныя палі. А яшчэ-ж мінулым летам на гэтых бяскрайніх прасторах Сібіры шумелі пад вятрам стэпавыя кавыль. Някранутай ляжала багатае зямля.

Па закліку партыі і Урада на асваенне цалінных і абложных зямель прыехалі масквічы, украінцы, ленінградцы, беларусы, юнакі і дзяўчаты з усіх каткоў нашай Радзімы. Ажмі Сібірскае стлі.

Загудзелі трактары, магутныя паўгі ўраўнілі ва ўрадлівую чарназёмную глебу. Выраслі палаточныя гарады, якія за лета пераўтварыліся ў добраўпарадкаваныя пасёлкі з цаглянымі двухпавярховымі дамамі, магазінамі, сталовымі, балындамі, клубамі.

Стэпавыя сцяжкі пашырыліся, ператварыліся ў шырокія дарогі, па якіх бясцойнай чародой рухаюцца камбайны і трактары, мінькі самазвалы.

Першая вясень прынесла працаўнікам цалінных нябачана багаты ўраджай. Элементар не здолелі змяціць збожжа, і яго сымалі ў іншыя складскія памяшканні.

Выступаючы перад працаўнікамі цалінных зямель, мы імкнуліся паказаць усё сваё майстэрства.

Асабліва запамніўся канцэрт у суітасе «Руска-Паланскі».

Задоўга да пачатку канцэрта юрта была перапоўнена. З палаяных станаў з'ехаліся трактарысты, камбайнеры, прычэпчыкі.

Гледачы добра сусудзі артыста Б. Бельскага, які выканаў на акардыёне творы І. Дунаеўскага, А. Хачатуряна, рускія народныя мелодыі, артыстку Д. Голубеву, якая з вялікім майстэрствам працягала апавяданні М. Горкага, вершы С. Капуціяна.

Многу ў канцэрте выконваліся музычны фелетон «Шаша Мінск—Масква», сатырычныя песні, верш П. Панчанкі «Бульба» і інш.

Слухачы сардэчна віталі нас і ў знак падзякі за выступленне падарвалі зернішанцы першага ўраджая. Гэты падарунак мы везлі, як самую вялікую ўзнагароду за нашу працу. Мы былі шчаслівыя тым, што ўдаліся сваю маленькую працу ў вялікую справу. Па дарогах цалінных зямель мы праехалі 1600 кілометраў.

Паездка пакінула незабыўнае ўражанне...

Працаўнікі цалінных зямель вельмі цікавіцца жыццём беларускага мастацтва і чакаюць прыезду яго майстроў, артыстаў тэатраў, філармоніі, аэстрады.

Н. ШЫШКІН,
артыст аэстрады.

ВЫСТАўКА ТВОРАў РАМЭНА РАЛАНА

У чытальнай зале Дзяржаўнага бібліятэкі БССР імя В. І. Леніна адкрыта літаратурная выстаўка, прысвечаная выдатнаму французскаму барабніцу за мір супраць фашызма Рамэну Ралану.

Выстаўка адкрываецца выдатным артыкулам Максіма Горкага аб Рамэне Ралане. Побач з кнігамі пісьменніка, якія перакладзены на многія мовы свету, тут знаёма месца займаюць творы Рамэна Ралана, выданыя ў Савецкім Саюзе на рускай, французскай і іншых мовах.

ЛІТЭРАТУРНЫ РАЕНАІ ГАЗЕДЭ

Літэратурнае раённае газета «Авангард» рэгулярна змяшчае літэратурныя старонкі, у якіх арукоўваюцца вершы калгасніцка сельгасарцелі імя Жданова І. Ковалы, фельяры Ляхвэнскага ўрачбнага участка А. Корбута і іншых аўтараў, агляды твораў пачынаючых пісьменнікаў раёна.

В. ШТАЛЬ.

РУКАПІСНЫ АЛЬМАНАХ

Сістэматычна працуе літэратурны гурток пры Гомельскім педінстытуце імя Чкалава. Нядаўна на занятках гуртка абмеркаваны новыя вершы пачынаючых паэстаў В. Патаненкі і В. Клімянкова. Гуртоўны выпусцілі першы нумар рукапіснага альманаха «Малодосць».

В. ЧАРНАШЭЯ.

ГУТАРКІ АБ З'ЕЗДЭ

З вялікай цікавасцю сачылі працоўныя Шучынскага раёна за работай Другога Усеаюзнага з'езду пісьменнікаў. У калгасах і МТС, на прадпрыемствах раёна агітатары праводзілі гутаркі аб з'ездзе. Цікавыя гутаркі аб дасягненнях савецкай літаратуры, аб прагрэсіўнай літаратуры правёў у калгасе імя Молатава агітатар І. Сукарука. У калгасе ў дні работ з'езду вырасла колькасць чытачоў сельскай бібліятэкі.

В. ШЫПУЛЬКІН.

ДА ДЭКАДЫ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА ў МАСКВЕ

Над чым варта падумаць

Дзяржаўны хор БССР рыхтуе да дэкады беларускай літаратуры і мастацтва ў Маскве цікавую праграму. Чым яна цікавая? Перш за ўсё — сваёй разнастайнасцю: беларускія, рускія, украінскія народныя песні і песні краін народнай дэмакратыі, творы рускіх і беларускіх савецкіх кампазітараў, руская і заходняя класіка.

Кампазітар А. Багатыроў апрацаваў для хору дзве народныя песні — «Зорка Венера» і «Ты, дубочка зеляненкі». У апрацоўцы Я. Цікоцкага выконваецца народная песня «А ў полі вярба нахіляная», у апрацоўцы Прохарава — песня «Ой, рана на Івана». Гэтыя песні ўпрыгожаны сабой канцэртную праграму хору. Але нехта не адзначае, што па сваёму характару яны не намота адрозніваюцца адна ад другой. (Песня «Ой, рана на Івана» з'яўляецца ў гэтым сэнсе некаторым выключэннем). Спокойная лірыка, сузіральныя настыры «Зоркі Венера», затоеная тутга песні «А ў полі вярба нахіляная», светлы сум і скарга песні «Ты, дубочка зеляненкі» — усё гэта добра, а дзе-ж яркая, вясёлая беларуская песня?

Хіба багатае скарбіца народнай творчасці абмяжоўваецца толькі гэтымі песнямі? Добра было-б зрабіць больш разнастайны паказ беларускіх народных песень, уключыўшы ў праграму канцэртаў хоць-бы адну жыццерадавую, быць можа, жартоўную народную песню. Інакш сталічныя слухачы па праграме канцэрта Дзяржаўнага хору могуць сасласці сабе аднабоковае ўяўленне аб змесце і характары беларускага песеннага фальклору.

Каштоўным з'яўляецца ўключэнне ў праграму рускіх народных песень «Спітсья мне, мадзельны» (апрацоўка Сапознікіна) і «Гібель «Варяга», вядомай па выкананню ў многіх перахаласных харавых калектывах краіны. Магчымае гэтага параўнальна накладае на калектыву Дзяржаўнага хору вялікую адказнасць.

Украінскія песні «Дударык» Леантовіча і «Вячэрняя песня» Стэпэнкі — цудоўныя ўзоры песеннай творчасці украінскага народа.

Перакладныя «Вячэрняя песні» беларускіх кампазітараў Э. Тырман для хору а капыла з саітсам паказала тактоўнасць і аспіражнасць аўтара ў абыходжанні з музычным матэрыялам, добрае веданне харавога пісьма.

Харавая песня «Змрок ночы» (у апрацоўцы Архангельскага) з яе празрыстанццю, чысцінай, найтанчэйшай нюансіроўкай і польскай песня Праснака «Вяселле», якая выконваецца на польскай

мове, уносяць вельмі добрую разнастайнасць у канцэртную праграму і з'яўляюцца данай павагі да нашых зарубіжных сяброў.

Самы значны раздзел праграмы займаюць песні беларускіх кампазітараў. Гэта натуральна, бо побач з паказам свайго майстэрства на дэкадзе ў Маскве хор павінен прапагандаваць і рост прафесіянальнай песеннай творчасці кампазітараў Беларусі.

Большасць гэтых песень напісана кампазітарамі з улікам спецыфікі калектыву — для выканання а капыла. Тут трэба адзначыць песню Э. Тырман «Зімяна дарога» на словы М. Багдановіча. Слушаець песню і ўяўляеш цудоўную па прыгажосці карціну беларускага зімовага пейзажу: баскочныя ясы і паланы, доўгі санны шлях і гукі звяноў. Багатая і разнастайная харавая паліфонія песні сведчыць аб узрослым майстэрстве яе аўтара.

Кампазітар Я. Цікоці стварыў песню «Зайшоў ўжо соейка» на тэст Янікі Купалы. Мяккая лірыка, пранікнёнасцю вызначаецца музыка гэтага твора.

«Край мой любімы» — так называецца новае песня Р. Пукста (на словы А. Русака). Агульны характар музыкі адпавядае добрым вершам.

За лугам — дубрава, за рэчкаю—поле, За полем гамоніць магутны наш бор. О, край мой любімы, як многа прыволья, І думам і працы бяскарынай прастор!

Спокойная, лірычная музыка ў спалучэнні з тэкстам малое ярку, вобразную карціну роднага пейзажу, якая выкаляе адначасова мары, думы аб прыгажосці прыроды і аб радаснай творчай працы, аб шчасці народа.

Уключэнне ў дэкадную праграму канцэртаў песні Ул. Алоўнікава «Радзіма мая дарэга», якая заававала асаблівую папулярнасць у слухачоў, з'яўляецца вельмі ўдалым. Хор рыхтуе і дзве новыя песні Ул. Алоўнікава. Лепшай з іх з'яўляецца «Песня аб партыі» на словы Д. Кавалёва. Удалы тэст і добрая музыка ў гэтай песні непарыўныя, яны зліліся ў адно. Песня застаецца ў памяці літаральна пасля першага яе прослухоўвання. Гэта ў добрым сэнсе слова ўдалае наследванне Ул. Алоўнікавым традыцыі савецкай масавых песні. У «Песні аб партыі» няма нічога лішняга, усё лакавіна, проста, праўдзіва і даходліва.

Мешч удалася «Песня дружбы» Ул. Алоўнікава (словы А. Вялічэча). Калі музыка прыпева — жывая, імклівая і

меладыйная, дык у запеве яна некалькі аднастайная, маларухомая, застыгла ў сваім развіцці, наогул малацікавая па сваёй меладыйнай мове. Ад Ул. Алоўнікава, аўтара многіх вельмі ўдалых песень, мы маем права патрабаваць больш яркай, пераканальнай, прыгожай музыкі.

Вельмі патрэбна хору прывітальная песня Маскве, якой будзе адкрывацца канцэрт. Такая песня ўжо развучана Гэта «Дзень добры, Масква» А. Багатырова (словы Я. Купалы). У натхнёных вершах паэта выказаны пачуцці любові і ўдзячнасці беларускага народа сваёй сталіцы — Маскве. Аднак нехта не адзначае, што музыка павінна быць больш арыгінальнай, больш багатай і малаўліччай па сваёму рытмічнаму малюнку і меладыйнай мове, больш цікавай па форме. Да таго-ж, у адным з радкоў першага куплета, які паўтараецца і ў канцы песні, размеркаванне націскаў у тэсце і ў музыцы аўна не супадае: у фразе «Мы песню табе, Масква наша, складзем» разка кідаецца ў вочы націск у слове «наша» на другім складзе. У асноўным удалы трохдольны памер песні тут аказваецца аўна не на месцы.

Цікавымі творамі прадстаўлена ў праграме выступленні хору руская і заходняя класіка. Вялікае месца аддана харавым твораў Тавеева, такім шэдэўрам рускага харавога пісьма, як «Серенада», «Усход сонца», «Вечар». На гэтых творах калектыву зможа паказаць сваё харовае майстэрства, уменне данесці да слухача ўсю тонкасць паліфонічнай тканіны, чысціню і безадорнасць інтанацыйнага ладу. «Салавейка» Чайкоўскага, «Ноч» Гюно—гэта найтанчэйшая, ажурная музыка, якая патрабуе вялікай і сур'ёзнай работы над яе філіграннай апрацоўкай; уразысты і радасны «Гімн працы» Гендэля — усё гэта вельмі складаныя для выканання творы. Над імі трэба яшчэ доўга і напружана працаваць калектыву.

Знаёмчыся з канцэртнай праграмай хору, сталічныя слухачы змогуць ацаніць майстэрства калектыву, а таксама і дасягненні беларускіх кампазітараў у харавым жанры. Нас хваляе другое пытанне! Ці не знадта многа ў праграму ўключана твораў, у якіх пераважае лірычны, спакойны, сузіральны, іншы раз тэроіка-драматычны настыры. Шкада, што амаль адсутнічаюць ярка кантрастныя па сваім характары, жывыя, рухомыя песні, вясёлыя і жартоўныя. Усяго дзве-тры такія песні ў нейкай меры ажывілі-б канцэртную праграму, і над гэтым варта падумаць.

Е. РАКАВА.

Рэпертуар аркестра народных інструментаў

З творчым уздымам рыхтуецца таленавіты калектыву Дзяржаўнага народнага аркестра да дэкады беларускай літаратуры і мастацтва ў Маскве. Ён мае ў сваім рэпертуары сімфан'еты, уверцюры, канцэртныя сюіты, паэмы, расподы і іншыя творы складанай аркестравай музыкі. Узабагаачуючы рэпертуар за лік твораў рускай і зарубіжнай класікі і лепшых узораў беларускай музыкі, аркестр значна павысіў свой прафесіянальны ўзровень, выканаўчы культуру і вышэйшы ў рады лепшых народных аркестраў Савецкага Саюза.

Аркестр з'яўляецца прапагандыстам беларускай музыкі не толькі ў сваёй рэспубліцы, але і далёка за яе межамі. У 1954 годзе ён з поспехам дэманстравалі дасягненні нацыянальнага музычнага мастацтва ў брацкіх рэспубліках Грузіі і Азербайджана, выступаві ў Сочы і на іншых курортах краіны. Называным поспехам у гэтых канцэртах карысталіся не толькі інструментальныя творы, але і песні беларускіх кампазітараў у суправаджэнні аркестра. Калектывам аркестра дадзены сотні канцэртаў, якія карысталіся поспехам у аўдыторыі і атрымалі шмат станоўчых водгукаў. Гэтыя водгукі сведчаць аб цікавасці шырокіх мас да аркестра, аб яго вялікіх мастацкіх магчымасцях.

Рэпертуар аркестра ўзабагаачаўся новымі творами М. Чуркіна, Д. Камінскага, М. Аладава, Я. Цікоцкага, Ул. Алоўнікава, П. Падакшырава.

Вядучы падрыхтоўку да дэкады беларускай літаратуры і мастацтва ў Маскве, калектыву многа і натхнёна працуе над новым рэпертуарам.

Ярка і малаціка гучыць у яго выкананні сімфан'ета М. Чуркіна—адна з лепшых твораў беларускай сімфанічнай музы

Л. САЛАВЕЙ

Творы Чэхава на беларускай мове

Совецкая школа мастацкага перакладу дасягнула значных поспехаў. Багатыя плёны яе працы заключаюцца не толькі ў тым, што наш шматлікі чытач знаёміцца сёння на роднай мове з лепшымі здымкамі рускай класікі, а ў тым, што ў нашай брацкай нацыянальнай літаратуры, з прагрэсіўнай літаратурнай капіталістычнага свету, а таскама краін народнай дэмакратыі. На шляху свайго становлення яна паспяхова вяла запітую барацьбу з працэсамі розных «школ» і груп, якія глыбока ідэйна змагаліся з мастацкай формай многіх твораў часта падмянялі чыста фармалістычнымі выкрутасамі, псеўдаавадзізмам, а то і проста штучнасцю. Зусім аразумела, што глыбока навуковая тэорыя савецкага мастацкага перакладу перамагла няправільныя, тэарэтычна-неабгрунтаваныя ўстаноўкі шматлікіх фармалістаў і даказала іх бездапакожнасць у пастаноўцы і вырашэнні важнейшых пазнаўчых.

Лепшыя майстры перадавой савецкай школы М. Лазінскі, С. Маршак, Н. Тіханавіч, М. Рыльскі, А. Куляшоў і многія іншыя на практыцы паказалі, якіх выключных поспехаў можа дасягнуць перакладчык, калі ён будзе кіравацца сапраўды навуковым метадам, заснаваным на лепшых рэалістычных традыцыях Жукоўскага, Пушкіна, Гоголя, Вейдлінскага. Пераклады «Бажэственнай камедыі» Дантэ, «Сапеты» Шэкспіра, «Пана Тадеуша» Міцкевіча, «Еўгенія Онэгіна» Пушкіна — прыклад таму, як перакладчык творы становіцца літаратурным здымкам і таго народа, на мову якога яны перакладаюцца.

І сапраўды, хіба не з'яўляецца культурным здымкам беларускага народа пераклады «Еўгенія Онэгіна», «Гора ад рыму», «Наму на Русі жыць добра», творы Крылова, Радзівічова, Гоголя, Шчэрбына, І. Талстога, Горькага, Маякоўскага і іншых класікаў рускай і савецкай літаратуры. Беларускія пісьменнікі намалявалі, каб неўміручы творы чалавечата разуму з новай сілай загучалі на беларускай мове, каб яны ішчы і яшчы рад засведчылі сваё права называцца помнікам сусветнай культуры.

Ідэя ў літаратурным жыцці нашай рэспублікі адбылася яшчэ адна знамянальная падзея — выпушчана ў перакладзе на беларускую мову вялікая кніга апавяданняў Антона Паўлавіча Чэхава. Трэба адзначыць, што гэта даўка не першая спроба знаёміць нашата чытача з творамі гэня рускага народа. Але апошняя кніга, у адрозненне ад папярэдніх, найбольш поўная і ўключае «выбраныя апавяданні, напісаныя аўтарам на працягу дваццаці год жыцця. Наколькі большая частка іх на беларускай мове адрукнуцца ўпершыню, а раней выпушчаныя дзвер значна даражэй перакладчыкамі, варты, на нашу думку, больш падрабязна спыніцца на разглядзе гэтага выдання.

Вядома, няма ніякай патрэбы даводзіць усю складанасць работы над перакладам арыгінальных і самабытных твораў вялікага апавядальніка. Уважлівы і праніклівы мастак, які з незвычайнай прабаваляўсцю ставіўся да слова, стварыў вобразы такой магутнай сілы і такога шырокага сацыяльнага значэння, падобныя якім мы не часта знаходзім у сусветнай літаратуры. Сам мастацкі метад А. П. Чэхава, яго ўменне карыстацца сімплексію форм, дынамікай у развіцці падзей, дакладным характарыстыкам сваіх герояў, урэшце, яго сваясабытнасць і адна з тым сакавіта мовы — усё гэта патрабавала выключна кваліфікацыі і асцярожнага падыходу да кожнага сказа, мастац-

кай дэталі, да кожнага, часам вельмі тонкага і дэз-дэз улоўнага адцення. У асноўным калектыву перакладчыкаў справіўся з пачаснай задачай і перадаў на беларускай мове багачце і яркасць чэхаўскага таленту. Перакладчыкі ў сваёй большасці выявілі ўменне знаходзіць патрэбныя такставыя замены і карыстацца шырокай магчымасцю роднай мовы для найбольш дакладнай перадачы аўтарскай думкі, захавання сілы і ненаўторнасці вобразаў мастака.

Уважлівы разбор беларускіх тэкстаў дае падставу сцвярджаць, што сапраўды пераклад атрымаўся ў тых выпадках, калі перакладчыкі правільна дастатковую патрабавальнасць у выбары выяўленчых сродкаў, не забліліся па меры неабходнасці ўвесці ідыяматычныя замены і разам з тым захавалі стыльовае адценне арыгіналаў.

У адным са сваіх артыкулаў І. С. Тургенёў пісаў: «Чым больш пераклад нам здаецца не перакладам, а непасрэдным, самабытным творам, тым ён цудоўней; чытач не павінен адчуваць ніякага следу той асіміляцыі, таго прапуску, якому паддае арыгінал у тым перакладчыку, добры пераклад ёсць поўнае ператварэнне, метамарфоза».

Менавіта такое адчуванне з'яўляецца ў чытача, калі ён знаёміцца з перакладамі А. Якімовіча «Ванька», «Хлопчыкі», Я. Шароўскага «Агрэст», Я. Брыля «У яры», П. Пестрага «Безбаронная істота», К. Крапівы «Унтар» Прышчыбеў, «Хамелеон», А. Рыльска «На падворце» і іншымі. Перакладчыкі творчы асэнсавалі і вытлумачылі арыгіналы і пры наяўнасці поўнай розніцы ў моўных сістэмах данасі яркасць аўтарскага почырку, яго вобразнасці і лёгкасці.

Праўда, не ўсе пераклады зробленыя рукамі уаулівага, стараннага мастака. У некаторых з іх страчана стыльовае маера аўтара, яго почырк, не ўлічаны сацыяльныя ўмовы той эпохі, у якую пісалі творы.

Шмат страцілі некаторыя апавяданні ад таго, што перакладчыкі не прымулілі сабе адчуваць адказнасць за сенсу беларускае слова, вобраз, мастацкую дэталі, а пачалі ўплываць у творах выкладковыя словы і звароты, неўласцівыя беларускай мове канструкцыі.

Найбольш характэрны ў гэтых адносінах апавяданне «Пра каханне». Яно напісана ў канцы дзевятнайсці гадоў мінулага стагоддзя і расказвае, як змрочная рэчаіснасць былых часоў скоўвала духоўнае жыццё чалавека, рабіла яго нявольнікам сваіх-жа пачуццяў, калечыла і прыніжала чалавечую годнасць. У ім Антон Паўлавіч Чэхаў з гэтымкім сатырычным пацудом выкрывае фальш сямейных адносін у буржуазным грамадстве і тым духоўнае аковы, якія душылі яго герояў і неадступна, як цень, ішлі за імі праз усё жыццёвы шлях. Пісьменнік надзвычай тонка перадае настрой і душэўны стан гэтых людзей, прымуша іх гаварыць саміх, прытым гаварыць так, што перад чытачом узнікае жывы вобраз і Аляксін, і Лугановіча, і Анны Аляксееўны. Улічваючы гэтую асаблівасць, перакладчыку трэба было з выключнай увагай наставіцца да правільнай перадачы кожнага слова, прадумаваць, якую сэнсавую нагрузку яно нясе.

Вось аўтар вуснамі Аляксін перадае разважанні Анны Аляксееўны — жонкі Лугановіча: «Ёй здавалася, што яна ўжо неадступна маладая для мяне, неадступна працаўладніца і энергічная, каб пачаць новае жыццё, і яна часта гаварыла з мужам пра тое, што мне трэба жаніцца на разумнай, сталай дзяўчыне, якая была-б і

добрай гаспадыняй, памочніцай, — і тут-жа дадала, што...». Па-першае, «сталай дзяўчыня» — гэта зусім не тое, што «добрай дзяўчыня», як у арыгінале. Па-другое, не дарчы пастаўленне аўтара «і». Ён не толькі парушае плаўнае дачыненне думак героя (а А. П. Чэхаў, безумоўна, меў гэта на ўвазе!), але робіць лагічны падсцяг, дае ён не патрэбны. У выніку аўтарскае думка засталася не да канца раскрытай, сказ атрымаўся нягартным. І такіх прыкладаў шмат.

А як дзяжа чытаюцца наступныя скажы: «Мы, рускія, прыстойныя людзі, заўсёды сціпавы да вытаннаў, якія застаюцца без вырашання». «У людзей, якія жывуць адны, заўсёды на душы ёсць нешта такое, што яны хавотна расказаць вам». Або: «Тутэйшая зямля дае мала, і, каб сельская гаспадарка хоць не прыносила страты, трэба...». Для параўнання вышэйшым адзведным рускі тэкст: «— Мы, рускія, прыстойныя людзі, іштаем прыстраіне к этым вопросам, остаючыся без разрэшення». «У людзей, жывучых аднаго, всегда бывае на душе что-нибудь такое, что они охотно бы рассказали». «Здесьняя земля даёт немного, и чтобы сельское хозяйство было не в убытке, нужно...».

Ік вядома, геніяльны мастак так даказала валаду выяўленчымі сродкамі, што ў яго не толькі кожнае слова несла масімаўную сэнсавую нагрузку і з'яўлялася пэўным штырком у абырсоўцы такога ці іншага героя, яго характару, учынкаў, разважанняў, — ён важнае значэнне надаваў і пунктуацыі. Супастаўленне-ж прыведзеных тэкстаў сведчыць, што перакладчык не ўлавіў гэтага, дапусціў вольнасць і графічна аясную думку аўтара зрабіў расплыўлівай, недакладнай. Нават такая, здавалася-б, яазначная праўка ў першым сказе, як лішняя коска пасля слова «рускія», разбурыла лагічны націск. Дыпер і разбіраюся, на чым акцэнтую аўтар: на тым, што «мы» — прыстойныя людзі? «мы» — рускія? ці «рускія» — прыстойныя людзі? Адвартачы літаральны пераклад, які, як вядома, нічога агульнага не мае з творчым ме адам работы над тэкстам, нам часам даводзіцца сутыкацца ў арыгінале з такімі мясцінамі, дзе неабходна адстаць і абдумава перадаць кожную, нават дробную дэталі, бо яна патрэбна для правільнага разумення цэлага.

Не перадае пераклад і сэнсу наступнага чэхаўскага выразу: «У людзей, жывучых аднаго...» Хіба нельга жыць аднаго, але ніколі не быць адзіночкі, і наадварот? І зусім не варты было рабіць калыку наступных сказаў: «Но я тогда не вдавался в такие тонкости». «Але я не ўважліва ў такіх тонкасці». «... люди, поучившиеся общему образованию» — «... людзі, атрымаўшы агульную асвету» і шмат іншых.

І чым далей чытаеш апавяданне, тым больш знаходзіш неабгрунтаваны адступненні, пропускі, неўласцівыя беларускай мове пабудовы, непатрэбныя ўставак і г. д. Да чытача не данесена стылістычная сваясабытнасць арыгінала і тым самым парушана яго ўнутранае жыццё. Бездумна аналізую ўсю творы, які перакладаецца на другую мову, без глыбокага пранікнення ў яго ідэйна-мастацкую сутнасць, немагчыма стварыць высокакасны пераклад, — ён ніколі не загучыць па поўны голас.

Вышэйшы прыведзены прыклады наўдалага перакладу аднаго з апавяданняў А. П. Чэхава, зробленага А. Васілевіч. Больш падрабязна аб ім гаварылася не толькі таму, што ён слабейшы за астат-

нія, але і таму, што ў ім выявіліся тыповыя недахопы, якіх у большай ці меншай ступені не пазбаўлены і пераклады іншых апавяданняў.

Вось цудоўная мініятура «Дзетвара». Колькі ў ёй шчырай дзіцячай непасрэднасці, дасціпнага гумару і запамінальных карцін з жыцця маленькіх сваявольнікаў — Соні, Грышы, Андрэя, Ані, Аляшкі! Застанушыся адны дома, яны пачалі гуляць у лато. Гуляюць на гронах. І гэтая акалічнасць дала магчымасць пісьменніку глыбей раскрыць характары сваіх герояў. «Самый большой азарт написан на лице у Грыши, — расказвае Чэхаў. — Это маленький, девятилетний мальчик с до-гола остриженной головой, рухлыми щёками и с жирными, как у негра, губами. Он уже учился в приготовительном классе, а потому считается большим и самым умным. Играет он исключительно из-за денег». (Падкрэслена намі.—Л. С.). У гэтым картонкім аўтарскім тлумачэнні персанажка — аднаго з удзельнікаў гульні — усё з выключнай адрэсленасцю абмаляўнае натуральнае «дзялка». Тут што ні сказ, то характарыстыка. І, безумоўна, укажам пісьменніку, што хлопчык гуляе «исключительно из-за денег», з'яўляецца надзвычай важным у разуменні душы Грышы. Перакладчык-жа (Я. Маўр) беспадстаўна апусціў гэты сказ і тым самым не сказаў таго, што амаў у катэгорычнай форме адначыў аўтар.

Тут-жа сустракаем шмат іншых лексічных недакладнасцей. «Говоря по совести» перакладаецца «добра вжумець», хоць «добра казаць» можна разумець у сэнсе і «правільна», і «спрыгожа», і г. д. і, вядома, менш за ўсё ў сэнсе «шчыра». Нягартна перададзены і наступныя скажы: «Так как он знает один только единицы и те числа, которые ованчиваются нулями, то за него покрывает цифры Аня», — «Таму што ён ведае адны толькі адзінкі і тыя лічбы, якія канчаюцца нулямі, таму яго карткі накрывае Аня» і інш.

У кнігу ўключана многа апавяданняў у перакладзе К. Крапівы — сапраўднага майстра перакладу. Але і ў яго лепшых работах знаходзім часам «недацугнутыя» мясціны. У вядомай «Палаце № 6» аўтар вуснамі Міхайла Аверянчына ўсклікае: «А Кавказ — какой удивительный край! А жена одного батальонного командира, странная женщина, надевала офицерское платье и уезжала по вечерам в горы, одна без проводника». Прыметнікі «удивительный» і «странная» ў даласаванні да назоўнікаў «край» і «жанычыня», беспспрэчна, маюць не аднолькавую семантычную афарбоўку і павінны былі перакладацца па-рознаму. У беларускім-жа тэкście ў абодвух выпадках чытаем: «дзіўны край», «дзіўная жанчыня». Наўдала, на наш погляд, сказана там-жа: «ён сам сабе на ўме»; «Андрэй Ефимыч адбёсся да беспспрадак...» і г. д.

Ік бачым, некаторыя пісьменнікі і сарод іх вопытных перакладчыкі не мабілізавалі цалкам свайго багатага вопыту і ведаў, каб не толькі правільна перадаць ідэйную задуму, змест, форму чэхаўскіх твораў, але і падначаліць іх беларускаму ладу мовы.

У аднатоміку, паўтарам, шмат добрых перакладаў класічных твораў А. П. Чэхава. Есць і слабыя, якія не адпавядаюць тым высокім патрабаванням, што прад'яўляюцца сёння да гэтага роду літаратурнай працы. Але, улічваючы тое лепшае, што ўжо зроблена па азнаёмленні беларускага чытача са спадчынай А. П. Чэхава і складанасць гэтай работы, кніга «Вибраных творів» — вялікі ўклад у нацыянальную культуру нашай рэспублікі.

Зіма прыйшла.
Новая карціна мастака В. Жалток.

Пісьмы ў рэдакцыю

Стварыць наглядныя дапаможнікі

Кожны, каму прыходзіцца выкладаць у школе беларускую літаратуру, ведае, як цяжка знайсці ілюстрацыйны матэрыял да ўрока літаратуры. А якую неадпавяную паслугу зрабілі-б настаўнікам і вучням Дзяржаўнае выдавецтва БССР і Беларускае вучэбна-педагагічнае выдавецтва, калі-б выпушцілі плакаты і альбомы ў фарбах, прысвечаныя жыццю і творчасці пісьменнікаў. Такія плакаты з вялікім поспехам могуць быць скарыстаны і бібліятэкамі для прапаганды беларускай літаратуры.

А. ВЕРАМЕЙЧЫК,
настаўнік беларускай літаратуры
Соснаўскай сярэдняй школы Любанскага раёна Мінскай вобласці.

Патрэбна літаратура на брацкіх мовах

У кнігарнях і кіёсках Брэста з'явілася многа новай мастацкай літаратуры на рускай і беларускай мовах. На гэтыя кнігі асабліва вялікі попыт у насельніцтва. А цяпер гандлёвыя арганізацыі Брэста сталі атрымліваць кнігі савецкіх пісьменнікаў у перакладзе на польскую мову. І гэты творы таксама разыходзяцца надзвычай хутка.

Пакульнікі часта жадаюць набыць для сваіх уласных бібліятэчак і кнігі на мовах брацкіх народаў нашай краіны. У прыватнасці многія цікавяцца творамі ўкраінскіх пісьменнікаў і жадаюць чытаць іх у арыгінале, а не ў перакладах на іншыя мовы.

Слушае патрабаванне. Яно сведчыць аб узроўні культуры нашата чытача. Галоўнае ўпраўленне кніжнага гандлю Міністэрства культуры БССР павіна прыслухацца да голасу пакульнікаў. Варты ва ўсіх абласных цэнтрах рэспублікі арганізаваць продаж кніг на мовах брацкіх народаў Савецкага Саюза і краін народнай дэмакратыі.

І. КАВЕНКА,
студэнт Брэсцкага педагагічнага інстытута імя А. С. Пушкіна.

Падтрымаць каштоўнае пачынанне

Па ініцыятыве педагогаў Гродзенскай музычнай школы і музычнага педучылішча І. Сагайдачана, Т. Вядзінскага, В. Калана, І. Гусінава быў арганізаваны ў пачатку навуцальнага года квінтэт. Але гэта каштоўнае пачынанне не было падтрымана дырэктарам навуцальнага ўстанова, абласным аддзелам культуры і лектарскім бюро. А можна было стварыць пры лектарскім бюро музычны лектарый, які вёў-бы прапа-

ганду класічнай і савецкай музыкі. У музычным педучылішчы ёсць вакальныя аддзелены, якое магло-б даць добрых выканаўцаў вакалістаў, а баяннае аддзяленне — педагогаў баністаў. У такім складзе музычны лектарый мог-бы даваць канцэрты не толькі ў горадзе Гродна, але і па вобласці — у раённых дамах культуры, сельскіх клубах і хатах-чытальнях.

І. ДАНЦОВ.

Неўміручая спадчына

Інстытут літаратуры і мастацтва Акадэміі навук БССР завяршыў ідэяўна выданне шасцітомнага Збору твораў народнага паэта Беларусі Яні Купалы.

Цяжка перацаніць значэнне гэтай пазеі ў культурным жыцці нашай рэспублікі.

Янка Купала — адзін з заснавальнікаў класікаў беларускай літаратуры — пакінуў вельмі багату і разнастайную спадчыну. Яго творчасць разам з творчасцю Якуба Коласа складае цэлае эпоху ў духоўным развіцці беларускага народа, з'яўляецца яго горадасцю, вышэйшым дасягненнем яго нацыянальнай культуры. Імяна дзякучы творчасці Я. Купалы і Я. Коласа беларуская літаратура ўзялася да ўзроўня лепшых узорў рускай, украінскай і ўсёй шматнацыянальнай савецкай літаратуры, стала прыкметнай з'явай сусветнай літаратуры.

У гісторыі літаратуры было нямнога мастакоў слова, чыё асабістае жыццё так поўна злілася з лёсам свайго народа, як жыццё Я. Купалы, чыя творчасць з такой глыбай і сілай адражывала самяя істотныя імшы нацыянальнага характару народа, яго звычкі і традыцыі, стала неаддзяльнай часткай яго духоўнага жыцця. Беларускі народ лічыць Я. Купала сваім вялікім паэтам і сынам, бачыць у яго творах цудоўнае ўвасабленне сваіх аспіхных ідэалаў, пачуццяў і дум. Купалаўская пазыя, прасякнутая ідэямі дэмакратызма і гуманізма, пацягнула да чалавеча працы, зраўнавала і блізка ўсім народам. Уклад Я. Купалы ў развіццё беларускай літаратуры па праву параўноўваецца з той найвялікшай роляй, якую адыгралі А. Пушкін і руская літаратура і Т. Шэфчэнка ва ўкраінскай.

Пазыя Я. Купалы народная па сваім вытоках і сутнасці. Яна цалкам узрасла на глебе народага жыцця, на глебе чараўнай песняна пазыі беларусаў. Дзельна яна чэрпала бадзі іды і вобразаў, сваю

Да выхду Збору твораў Я. Купалы

непаўторную меладычнасць, прызбаўную красу вечна жывога слова.

Я. Купала гаварыў з цэлым народам і ад імя народа, за шчасце якога ён настольна змагаўся, пахлустаў і шчыра пераліў у песню ўсё, «што думаў сялянін, што парабак-работнік думаў». Яго дакстрычыцкая творчасць уварала ў сабе ўсё гора і пакуты працоўных мас Беларусі, усю сілу іх рэвалюцыйнага пратэсту супраць сацыяльнага і нацыянальнага прыгнечання, за сваё права «людзьмі звацца». Заігнасць з народным жыццём, уліўшы перадавых грамадскіх ідэй рускай літаратуры, асабліва ідэй М. Горькага, вызначылі змест і накіраванасць купалаўскай пазыі, абумовілі яе праскату, народнасць, высокую грамадскую страснасць, паставілі яе ў лік выдатнейшых грамадскіх з'яў сваёй эпохі.

У савецкі перыяд Я. Купала напісаў выключныя на сіле пачуцця і паэтычнаму майстэрству творы, у якіх праўдзіва, хваляюча расказаў аб вельміных змегах у ідэй свайго народа, прынесеных Кастрычніцкай рэвалюцыяй і перамогай сацыялізму. Наэт натхнёна ўславіў вольную працу, шчасце савецкіх людзей, брацкую дружбу народаў. Яго пазыя, будучы яркай з'явай нацыянальнай культуры беларусаў, адыграла выдатную ролю ў развіцці ўсёй савецкай літаратуры, належаць да яе лепшых мастацкіх здымкаў. Не выпадкова мы з'яўляемся сведкамі невялікага росту напярэднясці твораў Я. Купалы ва ўсіх брацкіх савецкіх рэспубліках і за мяжой.

Да апошняга часу значная частка літаратурнай спадчыны Я. Купалы нават у Беларусі была невідомая шырокім колам чытачоў а-за адсутнасці больш-менш ад-

вальнаўчага збору яго твораў. Выдадзены ў 1925—1932 г. шасцітомны Збор твораў Я. Купалы не мог ахапіць поўнасцю ўсю яго напярэдняю творчасць, бо многія з вершаў паэта, якія па цэнзурных умовах не ўбачылі свету да рэвалюцыі, былі выяўлены ў архівах і апублікаваны некалькі пазней. Да таго-ж, не ўсе вершы і пераклады, створаныя паэтам у апошнія дзесяці год жыцця, увайшлі ў даваенныя зборнікі. Прыжыццёвыя купалаўскія выданні дзвер наогул з'яўляюцца бібліяграфічнай рэдасцю, пасля-ж смерці паэта выходзілі толькі выбранае яго творы. Такім чынам, многае з каштоўнейшых багатаў купалаўскай пазыі засталася невідомым масаваму чытачу.

Але не толькі гэтыя абставіны выклікалі вострую патрэбу ў новым выданні Збору твораў паэта. Ранейшым выданні мелі рад таксталігічных недакладнасцей і скажэнняў, асабліва ў творах, што друкаваліся паводле дарэвалюцыйных публікацый, а гэта адмоўна адбылася па вывучэнні творчасці Я. Купалы. Няма было вытанімі і ў датыроўцы асобных вершаў.

Надрхтоўваючы новы Збор твораў Я. Купалы, калектыв супрацоўнікаў Інстытута літаратуры і мастацтва правёў значную работу па вывучэнні і сістэматызацыі творчай спадчыны паэта, і таму гэтае выданне выдана адрэсленасцю ад усіх напярэдніх. Яно з'яўляецца найбольш поўным і сістэматызаваным выданнем купалаўскай спадчыны, што само па сабе мае вялікае значэнне. Адрэсленасцю яно ад напярэдніх выданняў і ў таксталігічных адносінах. Тэксты твораў занава вывераны і ўдакладнены шляхам аналізу наўжных друкаваных крыніц і рукапісаў. Гэта дае магчымасць у пераважнай большасці выпадкаў выправіць скажэнні і недакладнасці ранейшых выданняў, аднавіць аўтарскі тэкст раду твораў.

Я. Купала вядомы як вялікі паэт, драматург, публіцыст і вучоны, які ўзагаціў

беларускую літаратуру бесмяротнымі творами розных жанраў.

Асабліва поўна яго магутны талент праявіўся ў галіне пазыі і драматургіі. За сваю амаль саракагадовую літаратурную дзейнасць паэт стварыў мноства выдатных лірычных, публіцыстычных і сатырычных вершаў, першаваных апавяданняў і баек, ліра-эпічных і драматычных паэм; напісаў камедыі «Паўлічкі», «Прымкі» і драму «Раскіданае гняздо». Надзвычай многа працаваў ён над перакладамі на беларускую мову лепшых твораў паэтаў славянскіх народаў. Яму належаць таксама шматлікія публіцыстычныя артыкулы і выступленні на пытаннях літаратуры.

У новым Зборы твораў шырока прадстаўлена пазыя і драматургія Я. Купалы. Чатыры першыя томы складаюцца з вершаў, у пяты том увайшлі паэмы, у шосты — драматычныя творы. Адаведна размеркаваны і пераклады. У межах кожнага тома творы змешчаны ў храналагічным парадку.

Змест выдання не выклікаў-бы асабліва прырачэнняў, калі-б у ім была прадстаўлена і страсна, памыяная купалаўска публіцыстыка. На жаль, гэты вельмі важны раздзел спадчыны паэта зусім абдыдзены ўкладальнікамі Збору твораў. А без публіцыстычных і літаратурна-крытычных матэрыялаў немагчыма поўна ўявіць разнастайную грамадскую і навуковую дзейнасць Я. Купалы.

Нават у аднатоміку паэта, выпушчаным Дзяржаўным выдавецтвам БССР у 1952 г., знайшося месца для яго лепшых публіцыстычных твораў. У Зборы-ж твораў былі куды большыя магчымасці пазнаёміць грамадскасць хоць-бы з асноўнай часткай купалаўскай публіцыстыкі дарэвалюцыйнага і савецкага часу, з яго аўтабіяграфічнымі і літаратурна-крытычнымі матэрыяламі, раскіданымі на розных газетах і часопісах. Адсутнасць публіцыстыкі з'яўляецца істотным недахопам данага выдання. Між іншым, аналагічная з'ява нагледзецца і ў зборах твораў іншых выдатнейшых майстроў беларускай літаратуры. У завершаных выданнях збо-

раў твораў Якуба Коласа і Змітрака Бядулі таксама чамусьці не знайшося месца для публіцыстычных і літаратурна-крытычных артыкулаў.

Я. Купала зрабіў вельмі многа для папярэння і ўмацавання сувязей беларускай літаратуры з літаратурамі брацкіх славянскіх народаў. Паэт захапляўся творами А. Пушкіна, Н. Некрасава, Т. Шэфчэнка, А. Міцкевіча, М. Горькага, М. Банашвіцкай; яго ўласная пазыя фармавалася пад магутным уздзеяннем перадавой рускай літаратуры. Ён стаючы ў з'яву, трэба адзначыць тое, што ў новым выданні Я. Купалы, побач з арыгінальнымі творами, ўпершыню сабраны яго шматлікія пераклады з рускай, украінскай і польскай пазыі. Яны аскрапа сведчаць аб шырыні літаратурнага погляду заснавальніка беларускай літаратуры, аб яго высокім паэтычным культуры. Яшчэ ў дарэвалюцыйны час Я. Купала імкнуўся пазнаёміць беларускага чытача з лепшымі пісьменнікамі, якія былі блізкамі, роднымі яму па духу, характару творчасці. Перакладчыцкую дзейнасць ён не спыняў да апошніх дзён жыцця, пакінуўшы надзвычай каштоўную спадчыну і ў гэтай галіне. Вялікай заслугай паэта з'яўляецца ажыццяўленне праявіцкага і паэтычнага перакладу рускага народнага эпосу «Слова аб паку Ігаравым».

Прыступаючы да падрыхтоўкі Збору твораў Я. Купалы, Інстытут літаратуры і мастацтва Акадэміі навук Б

Ан. КЛЫШКО

За вялікую трасу

Хто з нас у дзіцячым узросце не прабыў вялікае падарожжа ў 80 тысяч міль пад вадой; хто з нас у думках не дасягаў планеты, аддаленай ад зямлі на тысячы кілометраў? Усім гэтым цікавым падарожжам, экскурсіям у будучае і мінулае мы абавязаны аўтарам навукова-фантастычных твораў. Гэта яны кіравалі палётам нашай мары, надавалі ёй крылы.

Асноўнае месца дзеяння апавесці М. Гамолкі «За вялікую трасу» («Полымя» № 8 за 1954 г.) — міжпланетная прастора. У сучаснай літаратуры падарожжа ў ёй рабілі героі шматлікіх твораў. Таму, вядома, пісьменнік меў усе магчымасці добра падрыхтаваць сваіх герояў да розных выправаў.

Дзеянне ў апавесці завязваецца на зыходзе чарвенскага дня. Упершыню ў гісторыі чалавечства савецкія ракеты ўзняліся ў касмічную прастору. Савецкія людзі праступілі да будаўніцтва першага міжпланетнага вакада, штучнага спадарожніка Зямлі—Малого Месяца. Ён з'явіцца базай для цяжкіх міжпланетнага следвання.

Неўзабаве для правядзення навуковых назіранняў на Малы Месяц выкарыстоўваецца экспедыцыя савецкіх вучоных. У іх складзе прымае ўдзел і сын аднаго з членаў экспедыцыі — піонер Алег.

Поспехі савецкіх вучоных злучаюць амерыканскіх даследцаў. Магнаты з Уол-стрыта ніяк не могуць пагадзіцца з тым, што савецкая навука так даўка пайшла наперад. Яны засылаюць у Савецкі Саюз шпіёна Назарава, які забівае вядомага вучомага — геолога Баброва і над яго імем працягвае ў ракету. Атрымаўшы ад сваіх гаспадароў — амерыканскіх імперыялістаў — заданне ўзарваць Малы Месяц, а ракету захапіць і даставіць у ЗША, зраднік Радзімі прыступае да ажыццяўлення чорных планаў. Толькі шпіёнства савецкіх людзей, высокая чалавечнасць пратрэсіўнага амерыканскага вучомага Вілі Рэндола і самаданны гералам піонера Алега, які ў крытычны момант забівае Назарава, вырастаюць справу.

У апавесці цесна пераплятаюцца лінія навуковага падарожжа і лінія сацыяльнага памфлета. Вырашанне палітычных тэм у творах навуковай фантастыкі — з'ява зусім заканамерная для нашай літаратуры.

Калі героям твораў Жуля Верна капіталістычнае грамадства не давала магчымасці ва ўсёй паўнаце правіць творчыя сілы, здольнасці і ім даводзілася працаваць у адзіночку, дык героі нашай літаратуры караным чынам адрозніваюцца ад іх. Намы рачунныя — адданыя сьмы свайго народа, цесна звязаны з ім, жыццём яго марамі, надзеямі. Толькі наша грамадства і дае ім сілу.

І вельмі добра зрабіў М. Гамолка, паставіўшы перад сабой мэту паказаць у апавесці бесчалавечнае нутро імперыялістаў, выкрыць іх прагнасць да нажывы, да сучаснага заваявання.

Вядома, уся справа ў тым, наколькі аўтар здолеў гэта ўвасабіць у мастацкіх вобразах, які ён пабудоваў сюжэт, які правільна расставіў дэючыя сілы. Вастрыня канфілікту, зямлянасць, цікавасць твора ў многіх абуоўляюцца яркасцю, жывасцю вобразаў герояў і, у першую чаргу, становачым.

Наш чытач шукае сустрэчы са шчырым, сардэчным таварышам свайго мары, з чалавекам, у якога чыстая і праўдзівая душа,

які-б квіаў яго да творчых пошукаў, далешных імкненняў.

Маральная перавага савецкіх людзей над амерыканскімі заправіламі, гарачая любоў нашых вучоных да свайго Радзімы, свайго народа, іх непахісная вера ў перамогу — усё гэта знайшло сваё адлюстраванне ў апавесці. М. Гамолка надзяліў кожнага героя тымі рысамі, якія родняць кожнага з іх са сваім лагерам, класам. Але ў стварэнні вобразаў пісьменнік усё-ж не дасягнуў яркасці, жывасці. Вобразам твора, перш за ўсё, нестасе індывідуальнай своеасабліваці. Яны не маюць свайго, уласцівага толькі ім галасу, не маюць свайго погляду на жыццё.

Гэта знайшло сваё выяўленне пры абмалёўцы партрэтаў герояў. Пісьменнік не паклапаціўся адшукаць цікавую адметную рысу ў тварах дэючых асоб. Калі ён заваляўся трымаць толькі аднаго колеру валасоў і арлінага носа ў начальніка экспедыцыі Дзянісава, дык аб піонеры Алегі, вучоным Рыбіну, Дразду і Надзі Хлебніковай не сказаў і гэтага. Так, і цёца Глаша, і Назараў — абодва румнаватары. Некаторыя героі адрозніваюцца толькі аднаго колеру.

Асабліва не задавальнае чытача абмалёўка прадстаўнікоў капіталістычнага свету — сенатара Уолтэра, Блейна, шпіёна Вілі Рэндола і Брудкава. Яны паказаны сірочана, у залішне карыкатурным плане.

«Невялікі чуб валасоў на лысай галаве надаваў яму (Тому Блейну — служцы Федэральнага бюро расследавання.—Ан. К.) выгляд задзірыстага пёўна.

«Том Блейн», — пазнаў яго сенатар і яшчэ больш наставіў свае заечныя праддзіватыя вушы».

Такія рысы, убачаныя пісьменнікам у адмоўных героях, нічога агульнага не маюць з «завастрэннем» вобраза. Яны не далагаюць персанажам паўстаць перад чытачом жывым. Ад гэтага ў іх імат чым страцілася выкрывальная сіла твора.

Крыўдна сустракаць у апавесці «За вялікую трасу» і такія мясціны, дзе пісьменнік, забывшыся аб тых рысах, якімі ён надзяліў герояў на першых старонках твора, прымушае іх мяняць нават форм свайго цела.

Чытач ніяк не можа паверыць, каб Вілі Рэндол, «высокі, плячэсты» (стар. 43) пасля грывіроўкі зрабіўся вядомым Чарлі Пэтонам, узраўняўчым завод. Пісьменнік-жа на 39 старонцы гаварыць пра Пэтона, што той нізкі, вяртаецца.

Пры распрацоўцы сюжэта пісьменнік павінен паклапаціцца аб пазакі тых абставін, умоў, якія-б садзейнічалі больш поўнаму раскрыццю характараў герояў, іх маральных якасцей.

Вось Вілі Рэндол пасля таго, як даведаўся, што яго праект ракеты амерыканскія даследцы хочуць выкарыстаць у сваіх цёмных мэтах — для нападу на савецкія ракеты, — выкрадае чарцяжы і спяшацца дамоў па Бродвэй. Ён стараецца неўважлівым трыццаці на сваю кватэру, але гэта амаль немагчыма. Ва ўсіх газэтах ужо змяшчалі яго партрэт. І тут вяртаецца, што непадалёку жыве сябра Вілі. Прафесія яго — арыст, значыць ён можа Вілі зарыміраваць. І нават ліць аказваецца свабодным ад людзей. А сябра жыву на 90-м паверсе! Занадта мяккую дарожку спедае сваім героям аўтар.

Або шпіён Назараў, закінуты ў Савецкі Саюз. Толькі ён выходзіць на шашэйную дарогу і хоча спыніць машыну і тут-жа, з ласкі пісьменніка, на абочыне шашы ляжыць беравяно. Герою нічога не застаецца, як паклаціць яго на дарогу і перагарадзіць шлях машыне.

Такія лёгкія спосабы ў дасягненні героімі сваіх мэт шкодзяць жыццёваці, пераканальнасці твора.

А Гамолка ўмее, паставіўшы героя ў цяжкае становішча, паказаць больш яркім, больш выпуклым яго вобраз, падрыхтаваць тым рысамі, якія найбольш уласцівы дадзенаму герою.

Гэтая здольнасць асабліва выразна відаць, калі пісьменнік замалявае вядомына Баброва-Назарава на Малым Месяцы. Бачачы, што на знойдзеным у ракетце патронах яго могуць выкрыць, Назараў спрытна выкарыстоўвае аручны момант і, калі ў яго руках апынулася сумачка Хлебніковай, кладзе туды пісталет. Аўтар добра падкрэсліў кемлівасць, неразгубленасць шпіёна ў цяжкай хвіліны, яго ўменне хутка арыентавацца ў абстаноўцы. Пісьменнік здолеў даць тут і добрую матывіроўку, чаму Хлебнікова не магла адчуць гэтага «спадарука». Справа адбылася на Малым Месяцы, і, вядома рач, усе прадметы маюць тут зусім вызначную вагу.

На жаль, пісьменнік не заўсёды ідзе па такім шляху, не заўсёды прытрымліваецца логікі развіцця вобразаў.

Добра паказаўшы пачатак ходу думак Алега, калі той знаходзіць у ракетце патроны, пісьменнік забывае, што перад ім хлопчык, і прымушае яго глыбока аналізаваць.

Аўтар тут страціў пацудзіць мэрмы, і Алег выгадае, як прафесіянальнае следчы.

М. Гамолка выкарыстоўвае ў апавесці матэрыял, пачорнуты з газет, але не заўсёды ўмеа ўплатае яго ў тканіну твора. Каб факт, узяты з жыцця, сапраўды загучаў у мастацкім твора, патрэбна, каб ён жыў у гэтым твора, падпарадкоўваўся ходу дзеяння, не парушаў логікі развіцця вобразаў.

У апавесці не зусім пераканальным атрымаўся ўчынак жонкі Рэндола Налі, калі яна за дзесяць тысяч долараў прадае сваё вока. З твора мы ведаем, што Налі ў самыя цяжкія хвіліны жыцця ўхіталася даставіць да пратрыманна сям'і то дзесятак бульбін, то паўбуханкі хлеба, яна знаходзіла выхад з любога становішча. І не верыцца, каб яна пайшла на такі ўчынак, ды яшчэ тады, калі яе муж пасля трох год беспрацоўя атрымаў нарэшце работу, утульную кватэру.

На наш погляд, не тым шляхам пайшоў аўтар у тлумачэнні з'яў, розных «дудаў», якія звязаны з падарожжамі ў беспаветранай прасторы. Развіццё сюжэта ідзе тут у наступным парадку: Алег пытае, іншы-ж — бацька ці Хлебнікова — адказвае, тлумачыць. Такое разгортванне сюжэтай лініі наўрад ці метаэаэна ў навуковай фантастыцы. Па-першае, гэта не дае магчымасці акрэсліць вобразы, расчырыць іх унутраны свет, па-другое, чытач тут — старонні наглядальнік.

Аповесць М. Гамолкі «За вялікую трасу» — першы крок у пракладанні трасы для навуковай фантастыкі ў беларускай літаратуры. У часопісе «Маладосць» друкаецца яшчэ навукова-фантастычная апавесць Яні Маўра «Фантамабіль прафесара Цылякоўскага». Будзем спадзявацца, што ў хуткім часе гэты вельмі патрэбны нашаму юнаму чытачу жанр узбагаціцца новымі творами беларускіх пісьменнікаў.

Старэйшы беларускі кампазітар

(Да 85-годдзя з дня нараджэння М. М. Чуркіна)

М. М. Чуркіна

Партрэт работы мастака Х. Ліўшына

Народны арыст БССР Мікалай Мікалаевіч Чуркіна ўжо звыш 50 год працуе ў Беларусі.

На працягу ўсёй свайго шматграннай творчай дзейнасці М. Чуркіна стварыў оперу, сімфанічныя творы, сюіты, кантаты, музычныя камедыі, песьні, рамансы і інструментальныя п'есы, якія атрымалі шырокае народнае прызнанне. Глыбокі антыммізм, радаснае адчуванне нашай сучаснай і цудоўнай рчаінасці — вось найбольш характэрныя рысы музыкі М. Чуркіна.

На працягу ўсяго свайго творчага жыцця кампазітар моцна стаіць на пазіцыях рэалізма і народнасці, развівае далей цудоўныя демократычныя традыцыі рускай музычнай класікі, якія ён перамаў ад свайго настаўніка — вядомага рускага кампазітара М. Іпалітава-Іванова.

Да ліку найбольш яркіх і папулярных твораў М. Чуркіна належыць яго першая сімфан'ета «Беларускія малюнкi». Гэты

твор вызначаецца высокім майстэрствам, прыгажосцю меладыйнага зместу, адчуваннем формы і тонкай аркестроўкай. Першая сімфан'ета атрымала шырокую папулярнасць у народзе не толькі як сімфанічны твор, але і як пералажэнне для беларускага народнага арэстра і стала ўзорам беларускай музычнай класікі.

Вялікім поспехам карыстаецца танцавальная музыка М. Чуркіна — вальсы, полькі, якія характарызуюцца назвычайнай меладыйнасцю і прастотай. У шматлікіх песьнях і рамансах кампазітара адчуваецца жывы пульс сучаснасці і моцная сувязь з беларускай народнай песняй творчасцю. Гэта таксама датычыцца апрацовак беларускіх народных песьняў і твораў для народнага арэстра. Жыццесвардзальнай сілай прасякнуты адзін з яго лепшых вальсавых твораў — раманс «Заўсёды наперад» на тэст Яні Кушаль.

Светлы, радасны настрой і аптымістычныя светлагляды уласцівы і новым творам М. Чуркіна. Своеасаблівай свежасцю і жыццерадаснасцю ў спалучэнні з незвычайнай прастотай музычнай мовы вызначаецца яго сацыяліна і музычнай творчасці. Гэтыя-ж становачыя якасці ў фартоўнае і шостае струннаму квартэту, асабліва адум сярэднім часткам яго.

Значнае месца ў творчай дзейнасці М. Чуркіна займае музычны фальклор. 65 год свайго творчага жыцця аддаў ён збору народнай песняй і музычнай творчасці. М. Чуркіна сабраў звыш трох тысяч беларускіх народных песьняў і інструментальных (танцавальна) мелодый. Амаль усе вобласці БССР прадстаўлены ў яго вальсавых музычнах калекцыі. Знаўца беларускай народнай песні і вопытны фалькларыст, ён прадумана адбрае для запісу ўзоры найбольш цікавыя з навуковага боку і найбольш каштоўныя ў мастацкіх адносінах. Гэту карысную для беларускай савецкай музычнай культуры працу М. Чуркіна працягвае і цяпер.

Хоцання пажадаць старошаму беларускаму кампазітару Мікалаю Мікалаевічу Чуркіну здароўя, сілы і многіх год творчай працы.

Я. ЦІКОЦКІ, кампазітар.

Энтузіясты культурнага фронту

Заслужаная павага

Комсомолец-кіномеханік Пётр Дудко з матэрыятам Міхаілам Савоскам ужо шмэць год абслугоўваюць насельніцтва Смагонскага раёна. Радасна сустракаюць іх хлеббары. Свайой добрай работай кіномеханікі заслужылі павагу сельскіх гледачоў. Асабліва многа дамагваюцца яны кінофіл'маў, якія расказваюць аб жыцці праўдзіноў калгаснай вёскі. Толькі за апошні час калгаснікі сельсаветаў «Чырвоны партызан» прагледзелі карціны «Вартане Васіля Бортнікэва», «Пяць жаваранкі», «Вяселле з пасагам», «Калінавы гай», «Лес Марыны» і інш.

Радасна ўсведамляць, што ты ясець у масы культуры, праўду аб нашай вялікай Радзіме, аб яе гістарычным мінулым, аб яе шчаслівым цяперашнім і яшчэ больш цудоўным будучым, — гаворыць Дудко.

Раней-жа, пры панскай Польшчы, тут не было ні кінофіл'маў, ні кіноперасоак. У час работы Пётр Дудко навуку свайго былога матэрыята Анатоля Завадскага, які глядаецца і працаваць з кіноапаратаў. Хутка Анатоля аваладоў спецыяльнасцю кіномеханіка. Цяпер, працую-

чы разам з матэрыятам Міхаілам Савоскам, Дудко навуку свайго памочніка працаваць на кіноперасоцы.

Дваццаць шэсць кіносеансаў у месяц даюць кіномеханікі Дудко і Савоска.

У мінулым годзе кіномеханікі паказалі для калгаснікаў больш ста кінокарцін, Мясечныя планы яны выконвалі на 300—320 працэнтаў.

Кіномеханікі сумесна з рэдакцыяй і аўтарскім актывам вышукваюць рэгулярна два разы ў месяц калгасную светлавую газету «За высокі ўраджай», у якой адлюстроўваецца ход сацыялістычнага спаборніцтва ў калгасах, абавязнаецца вопыт лепшых калгаснікаў, а таксама разка крытыкуюцца гультыі, бракаробы, парумальнікі Статута сельсаветаў.

Часта перад пачаткам кіносеанса арганізуюцца лекцыі і даклады. У апошні час для калгаснікаў былі прагледзены лекцыі: «Савецкая выбарчая сістэма — сама демократычная ў свеце», «Аб міжнародным становішчы», «Навука і забавоны», «Алгалагізм і барацьба з ім» і іншыя.

В. СУРМАЧ.

Будні кіномеханіка

Пачуўся грэці званок, і на экране Рачыцкага сельскага клуба паказалі першыя кадры кіносеанса. Цудоўная бачнасць і дакладны гук, кіножукі на рэцэду ў час сеансаў, — так заўсёды дамагваюцца фільмы кіномеханік Леанід Мядзведзеў.

Кіномеханік Леанід Мядзведзеў і матэрыяст Міхаіл Ляўчук абслугоўваюць тры буйныя каліны: Рачыцу, Дуброўку і Валючычы. За дзесяць месяцаў яны выканалі свой гадавы план, абслугоўваючы каля 14 тысяч чалавек замест 12 тысяч. За высокія паказчыкі ў рабоце Л. Мядзведзеў ўзнагароджаны Міністэрствам культуры і Рэспубліканскім камітэтам прафсаюза работнікаў культуры Ганаровай граматай.

— Самае важнае ў маёй рабоце, — гаворыць Мядзведзеў, — гэта арганізацыя гледача і догляд за кіноапаратамі. На вопыце пераконаўся, — чым лепш будзе арганізавана рокама фільма, тым больш людзей у зале. Каландарны план на месяц і на бліжэйшы тыдзень, у якім указаны населены пункт, дата пастаноўкі, месца і назва кінофіл'ма, мы заўсёды вывешваем у сельсавеце, школе, клубе, аптэцы, а таксама ў крамах сельсо, праўдзіноў калгаса і ў брыгадах.

У адзале культуры Л. Мядзведзеў заўсёды бярэ па дзве карціны — адну дзіцячую, другую — для дарослых. Гэта дае магчымасць абслужыць большую колькасць гледачоў. Деманструе ён фільм па некалькіх сеансаў — днём у школе, вечарам у клубе, а ў нядзелю і ў святачыны дні праводзіць па тры-чатыры сеансы.

Вялікую ўвагу дае кіномеханік рабоце з актывам: настаўнікамі і комсомольцамі-школьнікамі. Для вучняў кіномеханікі паказвае навукова-папулярныя фільмы, якія дапамагаюць лепш засваіваць пра-

граму. Настаўнікі і вучні ў сваю чаргу дапамагаюць кіномеханіку распаўсюджаць білеты.

Кіномеханік перад сеансамі праводзіць гутаркі аб фільме, які будзе дамагавецца ў наступны раз.

Свой кіноапарат «К-101» Мядзведзеў вывучаў дэталёва. Стала заканамавікі не пачынаць паказу фільма без папярэдняй праверкі апаратуры і тэхнічнай прыгоднасці кіножукі. Дзякуючы захаванню правіл тэхнічнай эксплуатацыі і планаванню прафілактычнаму агляду Леанід Мядзведзеў дабіўся поўнай ліквідацыі прастоў па тэхнічных прычынах. Дастаткова сказаць, што воль ужо на працягу чатырох год яго кіноапарат не быў у капітальным рамонтце.

... Ужо ў клубе даўно закончылася кіно, заціклі танцы, у многіх дамах калгаснікаў вёскі Рачыца пагалсі агні. Толькі ў доміку, дзе жыве комсомолец Леанід Мядзведзеў, гарыць святло. Днём папталіён прыняе новы часопіс «Кіномеханік», і Леанід не церпячы паглядзець, што новага можна знайсці ў ім. Воль ён чытае пра вопыт арганізацыі канферэнцыі гледачоў. Раніной Леанід параіць за загадкавым сельскага клуба тав. Луконіным. Яны дамавіліся правесці такую канферэнцыю.

У кіномеханіка Леаніда Мядзведзева многа іншых цікавых задум. Усе яны накіраваны на тое, каб несці ў масы святло сацыялістычнай культуры.

Я. РОЗБАШ.

Брэсцкая вобласць.

Галоўны рэдактар В. ВІТКА.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГОВ, Дзмітрый АРЛОУ, Уладзімір ЛОУНІКАУ, Алякс БаЧЫЛА (намеснік галоўнага рэдактара), Васіль БУРНОСІ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Ірына ЖДАНОВІЧ, Павел КАВАЛЕУ, Барыс ПЯРОУСІ.

Неўміручая спадчына

(Заканчэнне)

рэспублікі, даўно чакаюць больш поўных выданняў творчай спадчыны.

Шчыра кажучы, большыя надзеі ўскладзілі і на збор твораў Я. Кушаль. Апрача публіцыстыкі, суды не трапіў рад першаў дарэволюцыйнага і савецкага часу, прычым шырока вядомых па ранейшых зборніках, анатоміках і анталогіях.

Неаразумела, чаму, напрыклад, у Зборы нама першаў «Перад вісельняй», «Ворагам Беларускай», «Назджанне» і некаторым іншым. Вершы гэтыя даўно сталі хрестамацінымі, уключаюцца аўтарам у прыжыццёвыя выданні, друкаваліся і пасля яго смерці. Іх мы знаходзім у серыі лепшых твораў беларускай літаратуры, выданагай да трыццацігоддзя Кастрычніцкай рэвалюцыі, у рускіх перакладах. Верш «Дзевяць асінавых коллаў» змешчаны ў аднатоміку Я. Кушаль на украінскай мове, але адсутнічае ў разглядаемым Зборы твораў.

У вядомым вершы «Перад вісельняй» Я. Кушала гнеўна, рашуча пратэставаў супраць крывавай расправы, якую ў часе рэакцыі царскай сатрапы чынілі над народам, над удзельнікамі рэвалюцыйных баёў 1905 г., заклікаў народ на барацьбу з парызмам. Вуснамі змагага, які ідзе на вісельню, паэт выказаў глыбокую веру ў перамогу народа:

Яшчэ прывібанне скананне — Прадсмертныя вашых рук абраз, — Не доўга-ж ваша панаванне — Загуба прыдзе і на вас!

Загубу крыўдаю, слязімаў У магільны выкапалі ніз; Людской расплаты ўжо над вамі Тапор адточаны завіс. Канкрэтыны адрас і ў вершы «Ворагам

Беларушыны» — выдатным творам. У зборніку матэрыялаў літаратурнага музея Яні Кушаль, вышуканым выдавецтвам Акадэміі навук БССР у 1952 г., змешчаны артыкул Ул. Луцвіч, у якім растлумачваюцца прычыны, што абуоўляюць з'яўленне памятнага верша. Ул. Луцвіч піша, што польскі пан Зенон Пяткевіч у адным са сваіх «крытычных» артыкулаў імкнуўся давесці, быццам няма ні беларускай літаратуры, ні мовы і што Я. Кушала «выдумала нейкую штучную мову і нікому непатрэбную літаратуру». Падобныя артыкулы змяшчаліся і ў газэце «Бур'ер Віленскі», рэдактарам якой быў польскі шавініст Ян Обст. Я. Кушала адказаў на гэтыя шавіністычныя выпадкі вершам «Ворагам Беларускай», гарача выступіў у абарону нацыянальнай годнасці свайго народа. Верш прысвечаны шчырай павагай да іншых народаў, гарачай думкай аб рэалісці і братстве славянскіх народаў. У ім ёсць поўны глыбокага сэнсу радкі: «І беларус можа змясціцца ў сям'і налічанай славян!».

Заканчваюцца верш цудоўнай страфой:

К свабодзе, роўнасці і знаанню Мы прыярэбім сабе след! І будзе ўнукаў панаванне Там, дзе сёння плача дзед!

Даводзіцца здзіўляцца, што абодва гэтыя вершы, якія цяпер шырока цытуюцца ў крытычных працах, не трапілі ў Збор твораў.

Сур'ёзнае прырачэнне выклікае яшчэ адна акалічнасць: спробы «адрэдагаваць» паасобныя мясціны кушалаўскага тэксту, «справіць» паэта. Так, у «Шляхам гадоў» чамусьці апушчаны радок «Той за маскоўскім, іншы за варшаўскім раем», і пры гэтым не зроблена ніякіх агававак. У вершы «Летаніснае», прысвечаным дзедцігоддзю БССР, выплутацца (таксама без

агававак) страфа, якая захоўвалася ва ўсіх прыжыццёвых зборніках паэта і ў кніжцы з кастрычніцкай серыі выбранных твораў беларускай літаратуры:

За будынкам будынак, Як той лес, узрасце І замежны парадка, Як лазаю, хістаеш.

Усёда за гэтым ішла страфа: Ты прывабні сабою, Сваймі ладам зарнічым Беларусь з-пад прыгоны, З-за сляпоў пагранічым.

Думка паэта выяўлена тут гранічна выразна: поспехі сацыялістычнага будаўніцтва ў БССР няхайцяць працоўных Заходняй Беларусі на барацьбу за сваё вызваленне і ўз'яднанне ў адзінай Савецкай дзяржаве, і гэтай барацьба падтрывае, хістае асновы беларускага ладу. Навошта-ж, у такім выпадку, спатрабілася ігнараваць канкрэтыны гістарычны абставіны таго часу, калі стварыўся гэты верш?

Імкненне «адрэдагаваць» тэксты Я. Кушаль нічога агульнага не мае з прынцыпамі выдання літаратурнай спадчыны. Унесці змены ў тэкст твораў мог толькі сам аўтар. Такое-ж абмежаванне з літаратурнай спадчынай з'яўляецца неадпаведным. Нам дарагі кожны кушалаўскі радок, і мы абавязаны паклапаціцца аб тым, каб сабраць усе бессмертныя спадчыны вялікага песняра, а не